

डिलासैनी गाउँपालिका
टोल विकास समिति सञ्चालन कार्यविधि, २०७९

प्रमाणिकरण मिति: २०७९/०४/०९
कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति २०७९।०४।११

प्रस्तावना:

सामुदायिक प्रयासमा टोल बस्तीको सामाजिक तथा आर्थिक विकास स्थानीयस्तरमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्न गाउँपालिकाका सबै बस्तीहरूमा निश्चित भौगोलिक क्षेत्रभित्र रहेका सबै घरधुरी सदस्य बनाई वडा समितिको मातहत तथा सहयोगीको रूपमा रहने गरी टोल विकास समिति गठन गर्न र सो समितिको कामलाई व्यवस्थित गर्न बाञ्छनीय भएकोले,

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी डिलासैनी गाउँ कार्यपालिकाले यो कार्यविधि बनाएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१) यो कार्यविधिको नाम “टोल विकास समिति सञ्चालन कार्यविधि, २०७९” रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **उद्देश्य** : टोल विकास समिति गठन गर्नुका मुख्य उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन्:

१ सूचना सम्प्रेषणलाई प्रभावकारी बनाई नमूना टोल विकास गर्न

२ एक वडा एक उत्पादन कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न इकाइ निर्माण गर्ने

३ टोलबासीलाई सार्वजनिक महत्त्वका विषयमा दायित्व बोध गर्न

४ सामाजिक सांस्कृतिक धार्मिक आर्थिक सवालमा साकारात्मक रूपान्तरण ल्याउन

५ घटना दर्ता तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी ज्ञान आदान प्रदान गर्न

६. टोल बस्तीस्तरमा विभिन्न निकायहरू प्रवाह हुने सेवामा टोलबासीको अभिवृद्धि गर्ने

७. टोलबासीहरूमा उद्यमशीलताको विकास गराई टोलस्तरमा लघु उद्यमको सृजना विकास र प्रवर्द्धन गर्ने

८ टोल बस्तीस्तरमा समानता समताको भावना जागृत गराउने आपसी सद्भाव समजदारी समन्वय र मेलमिलाप कायम गराउने

९ आर्थिक सामाजिक सवालमा सबै टोल बासीलाई निर्णय प्रकृत्यामा समान अवसर र अधिकार प्रदान गर्ने

१० टोलको सामाजिक कार्यमा पारदर्शिता कायम गरी सुशासनलाई बढवा दिने

११ बस्तीस्तरमा सबै समितिहरूको प्रवेश द्वारको रूपमा टोल विकास समितिलाई विकास गर्दै गाउँपालिका लगायत विभिन्न निकायहरूमा संचालन हुने विकास कार्यहरूमा सहयोग गर्ने

- १२ टोल विकास समितिलाई वडा भन्दा तल्लो इकाइको रूपमा विकास गरी सहभागितात्मक योजना तर्जुमा अनुगमन एवम् मूल्याङ्कन प्रक्रियामा सहभागी गराउने
- १३ टोलका सदस्यहरूमा गरिबीलाई निश्चित आधारमा वर्गीकरण गरी तिनिहरूको अभिलेख तयार गर्ने
- १४ टोलको समग्र विकासको लागि कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्ने
- १५ वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री गाउँ घोषणा गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने

३. **गठन प्रक्रिया:** टोल विकास समितिको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ ।

१. गाउँपालिका भित्रका बस्तीहरूको निश्चित भौगोलिक क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने घरपरिवारका सदस्यहरूबाट वडा प्रतिनिधिहरूको रोहवरमा टोल विकास समितिको गठन गरिनेछ ।
२. पहिलो पटक टोल बस्तीमा बसोबास गर्ने घरपरिवारका एक घर एक जनाको भेलाबाट टोल विकास समिति गठन गरिनेछ । टोल विकास समितिमा टोलको कामलाई व्यवस्थित गर्न अध्यक्ष, कोषाध्यक्ष र सचिव आवश्यकता अनुसारका सदस्यहरू रहेको एक टोल विकास कार्यसमिति गठन हुनेछ । यस्तो कार्यसमिति साधारण सभाको सर्वसम्मत वा सो नभएमा बहुमतबाट पुनर्गठन हुनेछ । टोल विकास कार्य समितिको अवधी २ वर्षको हुनेछ । एक पटक अध्यक्ष, कोषाध्यक्ष र सचिव भएको व्यक्ति पुनः सोही पदमा दुई वर्षको अवधी व्यतित नभई नियुक्त हुनेछैन । कार्यसमितिमा ५०% पदाधिकारीहरू अनिवार्य रूपमा महिला हनुपर्नेछ ।
३. टोल विकास समिति गठन गर्दा सकेसम्म टोलका सम्पूर्ण घरधुरीलाई एक घर एक सदस्यको रूपमा समेट्नु पर्दछ । सो सम्भव नभए कम्तीमा ९० प्रतिशत घरधुरी सहभागी गराई ५० प्रतिशत महिला कार्यसमितिमा अनिवार्य आवद्ध गराई टोल विकास समिति गठन गरिनेछ । टोल विकास समितिमा सहभागी भएका सदस्यहरूमध्ये कम्तीमा एक तिहाई महिला आवद्ध गराउनु पर्नेछ ।
४. न्यूनतम २५ घरधुरी सम्मिलित टोल विकास समिति ७ सदस्यीय हुने र ५० घरधुरी रहेकोमा ११ सदस्यीय टोल विकास समिति रहने छ ।
५. टोल विकास समितिको व्यवस्थापन ढाँचालाई स्पष्ट पार्न अनुसूची-१ मा उल्लेखित नमुना विधानका आधारमा टोल विकास समितिको विधान तयार गर्नुपर्नेछ ।
६. नियम ३ को उपनियम (४) मा जुनसुकै लेखिएको भौगोलिक विकटताका कारण एक टोलबाट अर्को टोलको दुरी १ कोश टाढा भएमा न्यूनतम २५ घरधुरी भन्दा कम २० घरधुरी सम्म र ५० घरधुरी भन्दा अधिकतम ५५ घरधुरी सम्म एउटै टोल विकास समिति गठन गर्न बाधा पुगेको मानिनेछैन ।

४. **सूचीकृत गर्ने व्यवस्था :** टोल विकास समितिको सूचीकृत देहाय बमोजिम हुनेछ ।

१. टोल विकास समितिको बैठकमा सर्वसम्मत निर्णय गराई प्राप्त निवेदनको आधारमा गाउँपालिकाले त्यास्तो टोल विकास समितिलाई सूचिकृत गर्नेछ । टोल विकास समितिलाई गाँपालिकामा सूचिकृत गर्दा पेश गर्दै निवेदनको नमुना अनुसूची २ मा उल्लेख गरिए बमोजिम हुनेछ । टोल विकास समितिबाट निर्णय गरी सूचिकृतका लागि निवेदन पेश गरेमा गाउँपालिकाले टोल विकास समिति सूचिकृत गर्नुका साथै अनुसूची ३ बमोजिमको ढाँचामा अभिलेख खडा गरी अनुसूची ४ बमोजिमको ढाँचामा प्रमाण पत्र प्रदान गर्नु पर्नेछ । यसरी टोल विकास समितिको दर्ता गाउँपालिकाले रु ५००/- शुल्क लिनेछ ।
२. टोल विकास समितिले यस कार्यविधि बमोजिमका उद्देश्य विपरीत कुनै काम गरेमा वा प्रचलीत कानुनले गर्न नपाउने कार्य गरेमा गाउँपालिका टोल विकास समितिलाई सूचिकृत गरी दिएको प्रमाण पत्र खारेज गर्न समेत सक्नेछ । सूचिकृत खारेज भएपछि सो स्थानमा नयाँ टोल विकास समिति गठन हुनेछ ।

५. टोल विकास समितिको काम कर्तव्य र अधिकार : टोल विकास समितिको आफ्नो टोल क्षेत्रको समग्र विकास र सदस्यहरूको अधिकतम हितका लागि देहायका कार्यहरू गर्नेछः

१. टोलमा धनी, गरिको भावना हटाई सबै सदस्यहरूलाई निर्माण प्रक्रिया र स्रोतमा समान अधिकार प्रदान गर्ने,
२. विभिन्न सरकारी एवं गैर सरकारी निकायहरूसँग सुमधुर सम्बन्ध स्थापित गरी टोलको विकासको लागि सहजीकरण गर्ने,
३. टोलमा उद्यम विकाससँग सम्बन्धित योजनाहरू संचालन गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने,
४. टोलमा सडक ढल लगायतका पूर्वाधारमा गाउँपालिको अनुमतिमा समितिको निर्णयानुसार सेवा शुल्क लिने,
५. टोल विकासका लागि विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त स्रोतको उच्चतम सदुपयोग गर्ने,
६. टोलको सामुहिक समस्या पहिचान गरी प्राथमिकताको आधारमा टोल विकास योजना तर्जुमा गर्ने,
७. एच. आइ. भी./एडस, अन्धविश्वास, छाउपडी प्रथा, बाल विवाह, बहु विवाह, छुवाछुत, मदिरा सेवन, लैंगिक हिंसा जस्ता सामाजिक समस्याको पहिचान गरी सुधारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
८. टोलको आर्थिक तथा सामाजिक तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्न सूचना अभिलेख राख्ने,
९. सहभागितात्मक योजना तर्जुमा गर्दा प्राथमिकताको आधारमा आयोजनाहरूको पहिचान गरी बडामा सिफारिस गर्ने,
१०. टोलमा विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरूबाट प्राप्त योजनाहरूको अनुगमन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
११. टोलमा विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी समिति मार्फत प्राप्त हुने कार्यक्रमहरू टोल विकास समिति संचालन हुने वातावरण सिर्जना गर्ने,
१२. आफ्नो वडा तथा टोललाई वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री बनाउने खालका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
१३. टोलमा भवन निर्माण मापदण्ड, सामाजिक सुरक्षा तथा भत्ता आदि सामाजिक सरोकारका विषयमा चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,

१४. टोलमा रहेका सार्वजनिक, पर्ती, ऐलानी आदि जग्गाको संरक्षणमा गाउँपालिकालाई सहयोग गर्ने,
१५. गाउँपालिकाको राजस्व परिचालनका लागि सहयोग प्रदान गर्ने,
१६. गाउँपालिकासँग भएको समझदारी अनुसारका अन्य कार्यहरू गर्ने,
१७. खानेपानी तथा मठमन्दिर एवं सार्वजनिक विद्यालय लगायतको सरसफाई र विभिन्न मेला, पर्वहरूमा स्वयंसेवक राख्ने व्यवस्था गर्ने,
१८. समाज विकासका लागि सडक नाटक, डकुमेन्ट्री पर्दर्शन, विविध प्रतियोगिताहरू सञ्चालन गर्ने,
१९. विवाह, जन्म, मृत्यु जस्ता संस्कारमा आवश्यक सहयोग गर्ने,
२०. सामाजिक न्यायका लागि समता, समावेशीकरण र स्वतन्त्र अभियान सञ्चालन गर्ने,

६. टोल विकास समितिको कार्य समितिको बैठक: टोल विकास समितिको कार्य समितिको बैठक व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछ ।

१. टोल विकास समितिका सदस्यहरूको हित, सहयोग एवं समन्वयका लागि टोल विकास समितिको कार्य समितिको बैठक महिनामा कम्तिमा १ पटकमा नघट्ने गरी बस्नेछ ।
२. समितिको बैठकमा वडा समितिका प्रतिनिधिहरू, असल आमा समूहका प्रतिनिधिहरू, स्वयंसेवक तथा दलित सशक्तिकरण समितिका प्रतिनिधिहरू लगायत अन्य सरोकारवालाहरूलाई आमन्त्रित गर्न सकिनेछ ।
३. सचिवले समितिको बैठकको निर्णयहरू बैठक पुस्तिकामा लेखी प्रमाणित गराउनु पर्नेछ ।

७. टोल विकास समितिका कार्य समितिको पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार: टोल विकास समितिका कार्य समितिको पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:

क. अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार

१. समितिको नियमित बैठक बोलाउने, बैठकका लागि मिति समय र स्थान तोक्ने ।
२. बैठकको अध्यक्षता गरी बैठक संचालन गर्ने ।
३. बैठकमा अनुशासनको पालना गर्न लगाउने र छलफलका विषयहरू टिपोट गर्ने वा गर्न लगाउने ।
४. छलफल हुदा सबैको विचार संलग्न गर्ने र सर्वसम्मत निर्णय गर्न पहल गर्ने ।
५. निर्णयहरू लागु गर्ने र गर्न लगाउने ।
६. विकासको कार्यमा सबैलाई समेटेर नेतृत्व प्रदान गर्ने ।
७. समितिले आर्जन/ प्राप्त गरेको नगद वा जिन्सी सामानको सुरक्षा प्रबन्ध मिलाउने
८. विशेष बैठकको आवश्यकता परेमा विधान बमोजिम बैठक बोलाउने
९. कार्यविधि बमोजिम अन्य कार्यहरू गर्ने

ख. सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार:

१. अध्यक्षको आदेशअनुसार बैठक बोलाउने ।
२. छलफलका प्रस्तावहरू संकलन गरी बैठकमा पेश गर्ने र बैठकको निर्णय लेखी निर्णय प्रमाणित गराउने ।

३. संस्थाको क्रियाकलापको बारेमा सदस्यहरूलाई जानकारी गराउने ।
४. कार्यसमितिले तोकेका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

ग. कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार

१. संस्थाको आम्दानी र खर्चको हिसाब राख्ने तथा विवरण तयार गर्ने ।
२. बैंकमा खाता संचालन गर्दा संयुक्त रूपमा खाता संचालन गर्ने ।
३. संस्थाको नगद र जिन्सी सामानको जिम्मा लिई सुरक्षा गर्ने ।
४. कार्यसमितिले तोकेका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

घ. सदस्यहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार

१. समितिको बैठकमा उपस्थित हुने र छलफलमा सक्रिय रूपमा सहभागी हुने ।
२. समितिको निर्णय कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने । समितिको निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको हेरी आवश्यकताअनुसार समितिको बैठकमा छलफलमा ल्याउने ।
३. आवश्यकता अनुसार अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षको काममा सघाउने ।
४. कार्यसमितिले तोकेका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

द. आर्थिक व्यवस्थापन:समितिको आम्दानी खर्च लेखापरीक्षण लगायत आर्थिक व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछ:

क. टोल विकास समितिको आम्दानी :

- १ सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरू, सामुदायिक संस्था तथा व्यक्तिहरूबाट प्राप्त हुने सहायता तथा अनुदानको रकम ।
 - २ टोल विकास संस्थाले आयमूलक कार्यहरू संचालन गरी प्राप्त हुने आम्दानी ।
 - ३ समितिको विकास निर्माणका लागि टोल विकास कोषको रूपमा टोल विकास समितिको आम्दानीको निश्चित प्रतिशत समितिको निर्णयानुसार छुट्याउने रकम ।
 - ४ समितिले अन्य स्रोतबाट जम्मा गरेको रकम ।
- तर कुनै विदेशी संस्था वा विदेशी सहयोगबाट सञ्चालित संस्थाबाट प्रचलित कानुन बमोजिम अनुमति नलिई सहयोग लिन पाईने छैन ।

ख खर्च:

- १ समितिको विकास निर्माणका लागि टोल विकास कोषको रकम समितिको निर्णयानुसार खर्च हुनेछ ।
- २ समिति सञ्चालन व्यवस्थापन र लेखा परीक्षणका लागि गर्नुपर्ने खर्चहरू टोल विकास समितिको नीति बमोजिम खर्च हुनेछ ।

ग बचत

१ टोल विकास समितिले आर्जन गरेको आम्दानीबाट खर्च खटाई बाँकी रहेको रकम समितिको बचत मानिनेछ ।

२ बचत रहेको रकम समितिको निर्णयानुसार टोलको विकासका लागि खर्च गरिनेछ ।

घ लेखा

समितिको लेखा देहाय बमोजिम हुनेछः

अ कोषाध्यक्षले सबै प्रकारको नगदी तथा जिन्सी आम्दानी सम्पूर्ण विकास खर्चको विवरण समितिको सञ्चालन र व्यवस्थापनमा भएको प्रशासनिक खर्चहरूको स्पष्ट लेखा राख्नुपर्दछ ।

आ कोषाध्यक्षले राखेको आम्दानी खर्चको हिसाब टोल विकास समितिको बैठकमा पेश गर्नुपर्दछ ।

ड लेखापरीक्षण

समितिको लेखापरीक्षण देहाय बमोजिम हुनेछः

१ गाउँपालिकाले नियुक्त गरेको लेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण गराउनुपर्नेछ ।

२ आवश्यकता अनुसार गाउँपालिकाले पनि समितिको आम्दानी खर्चको परीक्षण गर्न सक्नेछ ।

३ समितिले आफ्नो वार्षिक लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन गाउँपालिकामा समेत पेश गर्नु पर्नेछ ।

९. विविधः

(क) यो कार्यविधि प्रचलित नेपालको ऐन नियमहरूसँग बाँझिएमा बाझिएका बुँदाहरू स्वतः खारेज हुनेछन ।

ख यो कार्यविधि कार्यान्वयनको क्रममा कुनै बाधा अड्चन आएमा सो को कार्यपालिकाले निर्णय गरी फुकाउन सक्नेछ ।

अनुसूची १

----- टोल विकास समितिको विधान

प्रस्तावना:

स्थानीय रूपमा उपलब्ध श्रम सिप र साधन तथा अवसरहरूलाई अधिकतम परिचालन गर्दै गाउँको सामाजिक तथा आर्थिक व्यवस्थालाई एक अर्काका परिपुरकको रूपमा विकसित गरी गरिबी न्यूनिकरणका प्रयासमा ठोस योगदान पुर्याउने सहभागितात्मक योजना तर्जुमा गर्ने तथा आफ्नो टोलको समग्र विकास गर्ने वातावरण सिर्जना गर्न यो ----- टोल विकास समिति स्थापना गरी संचालन गर्न यो विधान बनाईएको हो ।

१ प्रारम्भिक:

संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

क यो विधान----- टोल विकास समितिको विधान हुनेछ ।

ख यो समितिको नाम ----- हुनेछ ।

ग यो विधान ----- टोल विकास समितिको साधारण सभाबाट स्वीकृत भएको मिति देखि लागु हुनेछ ।

घ यस समितिको कार्यालय ----- मा हुनेछ ।

ङ यस समितिको सिमाना देहाय बमोजिम हुनेछ ।

पूर्व-----पश्चिम -----

उत्तर -----दक्षिण-----

२ परिभाषा:

विषय र प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस विधानमा:

१ समिति भन्नाले ----- टोल विकास समितिलाई सम्झनुपर्छ ।

२ परिभाषा:

विषय र प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस विधानमा:

- १ समिति भन्नाले टोल विकास समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- २ विधान भन्नाले टोल विकास समितिको विधानलाई सम्झनुपर्छ ।
- ३ साधारण सभा भन्नाले समितिको साधारण सदस्यहरूको भेला सम्झनुपर्छ ।
- ४ समिति भन्नाले टोल विकास समितिको कार्य समिति सम्झनुपर्छ ।
- ५ बैठक भन्नाले समितिको संयुक्त वा छुट्टाछुट्टै बैठक सम्झनुपर्छ ।
- ६ पदाधिकारी भन्नाले कार्यसमितिका अध्यक्ष कोषाध्यक्ष सचिव र सदस्यहरूलाई जनाउँछ ।

३ संगठित समिति हुने:

क समितिको आफ्नो छुट्टै छाप हुनेछ र साथै समितिले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट काम गर्न सक्नेछ ।

ख समितिले चलअचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न उपभोग गर्न सक्नेछ । तर समितिले आफ्नो अचल सम्पत्ति बिक्रि गर्न भने पाउने छैन । समिति विघटन भएमा समितिको नाममा रहेको सम्पुर्ण चल अचल सम्पत्ति गाउँपालिकामा हस्तान्तरण हुनेछ ।

४ समितिका उद्देश्यहरू:

टोल क्षेत्रको सामाजिक तथा आर्थिक विकासका लागि देहाय बमोजिमको उद्देश्य हुनेछ ।

क टोल स्तरमा सक्षम र दिगो रूपमा विकास गर्ने ।

ख टोलका व्यक्तिहरूको आयमा वृद्धि गर्ने कार्यक्रमको संचालन गरी गरिबी न्यूनीकरणमा मद्दत पुर्याउने ।

ग स्थानीय स्तरको विकास प्रक्रियालाई दिगो र आत्मनिर्भर बनाउन स्थानीय समुदायको क्षमता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहयोग पुर्याउने ।

घ सहभागितात्मक योजना तर्जुमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा सहभागी हुने ।

५ टोल विकास कार्य समिति गठन

टोल विकास कार्य समितिको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ ।

क गाउँपालिकाको बस्तीहरूको निश्चित भौगोलिक क्षेत्रभित्रका टोल बस्तीहरूमा रहेका घरपरिवारका सदस्यहरूबाट टोल विकास समिति गठन गरिनेछ ।

ख पहिलो पटकका लागि टोल बस्तीका बासिन्दाको व्यापक भेलाबाट अध्यक्ष कोषाध्यक्ष र सचिव आवश्यकता अनुसारका बढीमा ७ जनाहरू रहेको एक टोल विकास कार्य समिति गठन हुनेछ । दोस्रो पटकको हकमा यस्तो कार्य समिति साधारण सभाको सर्वसम्मत वा सो नभएमा बहुमतबाट पुर्नगठन हुनेछ । टोल विकास कार्य समितिको अवधि २ वर्षको हुनेछ । एकपटक अध्यक्ष कोषाध्यक्ष र सचिव भएको व्यक्ति पुनः सोही पदमा लगत्तै दुई वर्षको अवधी व्यतित नभई नियुक्ति हुने छैन कार्य समितिमा कम्तिमा ५० प्रतिशत सदस्यहरू र अध्यक्ष कोषाध्यक्ष र सचिवमा अनिवार्य रूपमा ५०% महिला प्रतिनिधि हुनुपर्नेछ ।

ग टोल विकास समिति गठन गर्दा सकेसम्म टोलका सम्पूर्ण घरधुरीलाई समेट्नु पर्दछ । यदि सो सम्भव नभए कम्तिमा ८० प्रतिशत घरधुरीलाई सहभागी गराई टोल विकास समिति गठन गरिनेछ । टोल विकास समितिमा सहभागी भएका सदस्यहरूमध्ये कम्तिमा ५० प्रतिशत महिला आवद्ध गराउनु पर्नेछ । सामान्यतया कम्तिमा २५ घरधुरी देखि ५० घरधुरी भएको र भौगोलिक रूपमा मिलेको बस्तीलाई एउटा टोल कायम गरिनेछ ।

६. **समितिका कार्यहरू** : टोल विकास समितिका कार्यहरू वडा कार्यालयको मातहतमा रही वडा कार्यालयसँग समन्वय गरी देहाय बमोजिम हुनेछनः

(१) प्रत्येक टोल स्तरमा सम्भव भए सम्म सबै घरपरिवार सहभागी भएको टोल विकास समिति गठन गर्ने ।

(२) समितिका सदस्यहरूलाई उच्चमशीलता तर्फ अग्रसर गराउन आवश्यक पहल गर्ने तथा सोही बमोजिमका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

(३) टोलमा आईपरेका समस्याहरू समाधान गर्न एकअर्कामा भाइचारा सम्बन्ध कायम गरि सभ्य समाजको सिर्जना गर्ने ।

(४) उपलब्ध स्रोतको समुचित परिचालन गर्दै टोलको समग्र विकासका लागि टोल विकास योजना बनाउने ।

५ एच आई भी/एड्स अशिक्षा अन्धविश्वास बाल विवाह छुवाछुत मदिरा सेवन लैंगिक हिंसा जस्ता सामाजिक समस्याका बारेमा सम्पूर्ण टोल विकास समिति सदस्यहरूलाई चेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

६ आफ्नो टोल तथा सार्वजनिक स्थानमा वृक्षारोपण गर्ने ।

७ आफ्नो वडा तथा टोललाई वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री बनाउने विविध कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

- ८ टोलमा बसोबास गर्ने बासिन्दाका बीचमा भवन निर्माण मापदण्ड सामाजिक सुरक्षा भत्ता लगायतका सामाजिक सरोकारका विषयहरूमा विभिन्न चेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- ९ वातावरणमैत्री स्थानीय शासनका सूचकहरूको टोलमा कार्यान्वयन गर्ने र गाउँपालिकालाई सो सूचक कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने ।
- १० आफ्नो टोल बस्तीलाई नमूना बस्तीको रूपमा विकास गर्न सहयोग गर्ने । टोल तहमा सञ्चालन हुने विकास निर्माणको कार्य गर्न गाउँपालिकासँग सञ्जोता गरि कार्यान्वयन गर्ने । टोलस्तरमा सञ्चालन हुने स साना कार्यक्रम सञ्चालन सामान्यतया छुट्टै उपभोक्ता समिति गठन गरिने छैन । तर आवश्यकताका आधारमा टोल विकास समितिले निर्माणको कार्य गर्न परेमा छुट्टै निर्माण समिति गठन गर्न सकिनेछ ।
- ११ हरित शहर सफा शहर र सम्पन्न तथा सभ्या शहर स्थापना अभियानमा सहयोग गर्ने ।
- १२ आफ्नो क्षेत्रमा भवन संहिता तथा मापदण्डको कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने ।
- १३ पूर्ण साक्षर पूर्ण खोप पूर्ण घटना दर्ता आदि अभियानमा सहयोग गर्ने ।
- १४ टोलमा रहेका सार्वजनिक पर्ती ऐलानी आदि जग्गाको संरक्षणमा गाउँपालिकालाई सहयोग गर्ने ।
- १५ समितिको अध्यक्ष कोषाध्यक्ष तथा सचिवको चयन सर्वसम्मतमा वा सो नभएमा बहुमतमा गर्ने ।
- १६ गाउँपालिकाको राजस्व परिचालनमा सहयोग गर्ने ।

७ सदस्यता:

- टोल विकास समितिको सदस्यता देहाय बमोजिम हुनेछ ।
- क यस विधानको उद्देश्य बमोजिम समिति प्रति श्रद्धा र निष्ठा राखि विधानलाई स्वीकार गर्ने स्थानीय टोलबासी यस समितिको सदस्य हुनेछन ।
- ख पछि टोल बसाई सरि आएका सदस्य बन्न इच्छुक बासिन्दालाई समितिले तोके बमोजिम प्रकृया पुरा गरि सदस्यता प्रदान गरिनेछ ।
- ८ सदस्यता नरहने:
- देहायको अवस्थामा सदस्य रहने छैन ।
- क सदस्यको मृत्यु भएमा ।
- ख सदस्यले दिएको सदस्यता परित्यागको लिखित निवेदन समितिले स्वीकृत गरेमा तर समितिको निर्णय उपर चित्त नबुझेमा साधारणसभामा पेश गर्ने र साधारण सभाको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।
- ग सदस्यता शुल्क नतिरेको वा समितिको नियम पाल नगरेमा समितिले निर्णय गरी सम्पूर्ण सदस्यहरूलाई जानकारी गराएमा ।

घ समितिलाई हानी नोक्सानी हुने कार्य गरेमा वा नैतिक पतन आर्थिक अनियमिता वा भ्रष्टाचार गरेको अभियोग प्रमाणित भई सजाय पाएको कारण देखाई समितिले सदस्यबाट हटाउने निर्णय गरेमा ।

तर सम्बन्धित सदस्यहरूलाई सफाइ दिने अवसरबाट वञ्चित गरिने छैन । यस सम्बन्धी अन्तिम निर्णय गर्ने अधिकार साधारण सभालाई हुनेछ ।

ङ नेपालको प्रचलित कानूनले निषेध गरेको कार्य गरेमा ।

९ समितिको गठन एवं कार्य सञ्चालन विधि:

समितिको गठन एवं कार्य सञ्चालन विधि देहाय बमोजिम हुनेछ:

क निश्चित भौगोलिक क्षेत्रका व्यक्तिहरूको सर्वसम्मत निर्णयबाट टोलको क्षेत्र निक्नौल गरेपछि त्यस टोल भित्र बसोबास गर्ने अधिकांश घरधुरीहरूको उपस्थितिमा समिति गठन गरिनेछ ।

ख टोल विकास समिति गठन गर्न उपस्थित भएका व्यक्तिहरूले गरेको सर्वसम्मत निर्णयको आधारमा एक एक जना अध्यक्ष कोषाध्यक्ष सचिव र आवश्यक संख्यामा सदस्यहरू हुनेछन ।

ग समितिमा कम्तिमा ५०% महिला सदस्य रहनेछन । अध्यक्ष कोषाध्यक्ष र सचिव मध्ये ५०% महिला हुनेछ ।

१०. समितिका पदाधिकारीहरूको काम कर्तव्य र अधिकार:

समितिका पदाधिकारीहरूको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछन:

क अध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकार:

१ नियमित रूपमा मासिक बैठक बोलाउने ।

२ बैठको अध्यक्षता गरि बैठक संचालन गर्ने ।

३ बैठकमा अनुशासनको पालना गर्न लगाउने र छलफलका विषयहरू टिपोट गर्ने वा गर्न लगाउने ।

४ छलफल हुँदा सबैको विचार संकलन गर्ने र सर्वसम्मत निर्णय गर्न पहल गर्ने ।

५ निर्णयहरू लागु गर्ने र गर्न लगाउने ।

६ सचिव र कोषाध्यक्षलाई आवश्यकता अनुसार सहयोग पुर्याउने ।

७ समितिले आर्जन/प्राप्त गरेको नगद वा जिन्सी सामानको सुरक्षाको प्रबन्ध मिलाउने ।

८ विशेष बैठकको आवश्यकता परेमा सबै सदस्यहरूको सहमतिमा बैठक बोलाउने ।

ख सचिवको काम कर्तव्य र अधिकार:

१ अध्यक्षको आदेश अनुसार बैठक बोलाउने ।

२ अध्यक्षको अनुपस्थितिमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने ।

३ एक तिहाई सदस्यहरूको विशेष बैठकको लागि लिखित माग गरेमा विशेष बैठक बोलाउने ।

४ बैठक पुस्तिकामा उपस्थित गराउने ।

५ छलफलका प्रस्तावहरू संकलन गरी बैठकमा पेश गर्ने ।

- ६ समितिका क्रियाकलापका बारेमा सदस्यलाई जानकारी गराउने ।
- ७ तोकिएका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

ग कोषाध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकार:

- १ समितिले गरेका आर्थिक कारोबारको लेखा परीक्षण गराउने ।
- २ बैठकको निर्णय अनुसार संयुक्त रूपमा खाता संचालन गर्ने ।
- ३ अन्य सदस्यहरू सँग समन्वय गरी सहयोग लिने दिने ।
- ४ समितिको नगद र जिन्सी जिम्मा लिई सुरक्षा गर्ने ।

घ सदस्यहरूको काम कर्तव्य र अधिकार:

- १ गाउँपालिकासँग भएको साझेदारी/सम्झौता पत्रमा उल्लेखित शर्त अनुसार गर्नु पर्ने कामहरू गर्ने ।
- २ समितिको हिसाब किताब चेक गर्ने ।
- ३ समितिका पदाधिकारीहरूले गरेका कामको मूल्याङ्कन नियमित रूपमा गर्ने ।
- ४ समिति संचालनका लागि आवश्यकता अनुसार नीति बनाउन सहयोग गर्ने ।
- ५ बैठकमा उपस्थित भई प्रत्येक छलफलमा भाग लिने ।

११. साधारण सभाको गठन र कार्य प्रणाली : साधारण सभाको गठन र कार्य प्रणाली देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (१) समितिका सम्पूर्ण सदस्यहरू रहेको एक साधारण सभा हुनेछ ।
- (२) साधारण सभाको अध्यक्षता समितिको अध्यक्षले गर्नेछ। निजको अनुपस्थितिमा समितिको सचिव र निजको अनुपस्थितिमा समितिको जेष्ठ सदस्यले गर्नेछ ।
- (३) साधारण सभा समितिको सर्वोच्च निकाय हुनेछ ।

१३. साधारण सभाको काम कर्तव्य र अधिकार : साधारण सभाको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (क) समितिको साधारण सभाको सल्लाह प्राप्त गर्न उचित देखि पेश भएका विषयमा सल्लाह दिने ।
- (ख) लेखा परीक्षक नियुक्ति गर्ने ।
- (ग) समितिको लेखा परीक्षकको प्रतिवेदन पारित गर्ने ।
- (घ) कार्य समितिलाई अधिकार प्रत्यायोजन गर्ने ।
- (ङ) कार्य समिति सम्बन्धमा भएका उजुरी पुनरावेदन सुन्ने र निर्णय दिने ।
- (च) आवश्यकता अनुसार सल्लाहकारको मनोनयन गर्ने ।
- (छ) समितिको वार्षिक कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने ।

१४. आर्थिक व्यवस्था :

- (क) समितिको देहाय बमोजिम आर्थिक स्रोत हुनेछ ।

- १ सदस्यताबाट प्राप्त शुल्क
- २ सरकारी तथा गैर सरकारी समितिबाट प्राप्त हुने अनुदान ।
- ३ समितिको क्रियाकलापको सिलसिलामा प्राप्त हुने आय वा पुरस्कार ।
- ४ अन्य आम्दानी ।

(ख) प्रत्येक असार मसान्तमा लेखा तयार गरी परीक्षण पश्चात् विवरण साधारण सभामा प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारी समितिको हुनेछ ।

(ग) समितिको नाममा प्राप्त सम्पत्तिको परिचालन र प्रयोग तोके बमोजिम हुनेछ ।

१४. कार्य समिति तथा पदाधिकारीको राजिनामा :

(क) समितिका सदस्यहरूले आफ्नो पदबाट राजिनामा दिन चाहेमा अध्यक्ष समक्ष दिन सक्नेछन ।

(ख) अध्यक्षले आफ्नो राजिनामा सचिव मार्फत समितिको बैठकमा पेश गर्नुपर्नेछ र सो उपर समितिले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।

१५. कार्य समितिलाई अविश्वासको प्रस्ताव :

कार्य समितिका अध्यक्ष एवं पदाधिकारीहरू उपर अविश्वास लागे यथोचित कारण देखाई समितिका ६६ प्रतिशत सदस्यहरूले विशेष साधारण सभा राखी अविश्वासको प्रस्ताव पेश गर्न सक्नेछ । अविश्वासको प्रस्ताव उपर छलफल गरि हुने निर्णयमा बहुमतलाई भन्दा सर्वसम्मतलाई बढी जोड दिइनेछ ।

१७. विविध :

(क) विधान संशोधन गर्नु पर्ने भएमा कार्य समितिले स्वीकृत गरेपछि साधारण सभा पेश गरिनेछ ।

साधारण सभामा उपस्थित सदस्यहरूको दुई तिहाई बहुमतले विधान संशोधन हुनेछ ।

(ख) प्रचलित ऐन नियमहरूसँग बाँझिएका बुँदाहरू बाँझिएको हदसम्म स्वतः खारेज हुनेछ ।

अनुसूची २
टोल विकास समिति सूचिकृत गर्ने निवेदनको नमूना

मिति:-----

श्रीमान प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यू
डिलासैनी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
डिलासैनी बैतडी ।

विषय: टोल विकास समिति सूचिकृत गर्ने सम्बन्धमा ।

उपरोक्त सम्बन्धमा यस गाउँपालिकाद्वारा संचालित वडा नं ----- को -----
टोलमा गठन गरिएको ----- टोल विकास समितिलाई डिलासैनी
गाउँपालिकाको कार्यालयमा सूचिकृत गरिदिनु हुन अनुरोध गर्दछु । यस ----- टोल विकास
समितिको क्षेत्र देहायको चार किल्ला भित्र सिमित रहनेछ ।

पूर्व सिमाना:-----

पश्चिम सिमाना:-----

उत्तर सिमाना:-----

दक्षिण सिमाना:-----

निवेदन

अध्यक्षको दस्तखत:

अध्यक्षको नाम थर:

टोल विकास समितिको नाम:

ठेगाना:

सम्पर्क नः

अनुसूनी ३
टोल विकास समितिको विवरण अभिलेख किताबको नमूना

सि न	टोल विकास समितिको नाम	टोल विकास समितिको पदाधिकारीको नाम थर	समितिको ठेगाना	सम्पर्क न	प्रमाण पत्र दिनेको दस्तखत

अनुसूनी ४
टोल विकास समितिलाई दिने प्रमाण पत्रको नमूना
डिलासैनी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
डिलासैनी बैतडी
सुदूरपश्चिम प्रदेश नेपाल

प्रमाण-पत्र

डिलासैनी गाउँपालिका वडा न ----- स्थित मिति----- मा गठन भएको -----
----- टोल विकास समितिलाई यस कार्यालयमा मिति----- मा सूचीकृत गरी
यो प्रमाणपत्र प्रदान गरिएको छ ।

आफ्नो टोल बस्ती समुदाय तथा गाउँपालिकाको आर्थिक सामाजिक भौतिक पूर्वाधार सुशासन
लगायतका क्षेत्रका उल्लेखनीय सहभागिताको अपेक्षाका गर्दै उत्तरोत्तर प्रगतिको हार्दिक शुभकामना छ
।

प्रमाण पत्र प्रदान गर्नेको
दस्तखतः
नाम थरः
पदः
मितिः